

Baraban (2018.), govoreći o jezičnome kultiviranju i jezičnome savjetništvu u 20. stoljeću, dotiče se i predstandardnoga razdoblja te ga naziva, kao i Samardžija (1997.), razdobljem praktičnoga purizma kada se već u spomenutih pisaca starije hrvatske književnosti čita o nezadovoljstvu stupnjem čistoće hrvatskoga jezika. Međutim, nužnost okretanja jezičnome purizmu pri izgradnji jezičnoga standarda (Katičić, 1992.) potvrđuje i okretanje od praktičnoga prema eksplicitnome ili teorijskom purizmu (Samardžija, 2008.: 198.) odnosno smanjivanju broja posuđenica u hrvatskome jeziku koje se odvijalo istodobno s pokušajima teorijskoga obrazlaganja jezične čistoće kao potrebe jezične kulture.

Kao i u prethodnom razdoblju u kojem se usmjerenost jezičnoj čistoći pronalazila u književnim djelima, gramatikama i ostalim jezičnim priručnicima, nastavlja se. Kao primjer toj tvrdnji Baraban (2018.) navodi Vêrstopis M. A. Relkovića na početku njegove Nove slavonske i nimačke gramatike (Zagreb, 1767.) koji se posebno okomio na turcizme. Međutim, u njegovu Satiru svejedno se bilježe turske riječi kao *pazar*, *sofra*, *komšiluk*, *budžak*, *belaj* itd. (Protuđer, 2010.). U navedenom djelu upozorava Slavonce da bi trebali imati gramatiku iz koje bi trebali naučiti pravilno pisati:

„...jer ti nejmaš ni ortografije,
to jest knige od pravopisaña
i od riči pravogovoreña
koja uči lipo govoriti,
pravo pisat, a još bolje štiti.“²

Nastavit će se u sljedećem broju.

² Stari pisci hrvatski – Djela Antuna Relkovića, knjiga XXIII., 1916: 77.

PITANJA I ODGOVORI

NETRPLJIVOST, NESTRPLJIVOST, NETRPELJIVOST

Kad prvi put pročitate riječ *netrpeljivost*, možda ćete pomisliti da je riječ pogrješno napisana, da joj nešto nedostaje, možda slovo *s*. Ali riječ *netrpeljivost* valjano je napisana i razlikuje se značenjski upravo po tom jednom slovu, recimo, od riječi *neštrpeljivost* koja slično zvuči.

Većina ljudi razumije što znači riječ *netrpeljivost* – osobina je to onoga koji je

netrpeljiv. Tako ju definira Veliki rječnik hrvatskoga jezika (Školska knjiga, 2015.) i potvrđuje primjerom iz svakodnevnoga govora „Naša *netrpeljivost* kulminirala je nakon neprospavane noći.“, a potvrđuju i primjeri iz književnosti, npr. u J. E. Tomića nalazimo „... hvataše ga već *netrpeljivost*.“ te u M. Begovića „... njegovo preludiranje odavalo je *netrpeljivost* i *nervozu*...“. Nestrpljiva osoba teško podnosi čekanje.

Riječ pak *netrpeljivost* valjano je napisana, ali male čestotnosti, i stoga slabo poznata

širem krugu ljudi. Ne bilježe ju naši noviji rječnici pa ni Veliki rječnik hrvatskoga standardnoga jezika. Netrpeljivost ćemo naći u stručnim teološkim tekstovima. Označuje osobinu onoga koji po svojoj biti ne može trpjeti, a to je po nekim teorijama LOGOS.

Riječi *netrpeljivost* oblikom je slična riječ *netrpeljivost* koja je relativno česta u govoru o međuljudskim odnosima. To je osobina onoga koji je netrpeljiv. Tu definiciju donosi Veliki rječnik hrvatskoga standardnoga jezika i uz primjer: „Kolegina *netrpeljivost* prema mladim kadrovima eskalirala je za vrijeme ručka.“ *Netrpeljivost* je, moglo bi se reći negativna, osobina onoga koji je netrpeljiv, koji ne trpi druge, koji je isključiv i nesnošljiv.

ŠTO SU JEZIKOLOMCI?

Iz mojega mi je djetinjstva ostala riječ *Popokatepl* kao istoznačnica jezične spretnosti i okretnosti – tko zna izgovoriti *Popokatepetl*, smatralo se u našem dječjem svijetu, zna govoriti. Još ako može tu riječ izgovoriti brzo i pravilno – taj zna izvrsno govoriti. *Riba ribi grize rep.*, *Na vrh brda vrba mrda.*, *Pita Petar Pavla pošto Pavle par pataka.*, *Razveseliše li ti se?* – to je već bilo ono čime su se školarci pravili važni.

Te riječi i rečenice kojima se lomi jezik nisu dugo imale svoj naziv, a posljednjih se godina upotrebljavaju riječi *jezikolomci* ili *jezikolomke*. Potvrđuju se u upotrebi i nazivi *petljači jezika*, *lomilice*. Hrvatski ih rječnici ne navode, ali zato svemoćni Google bilježi nekoliko tisuća potvrda. Hrvatska jezična riznica donosi primjer iz Vjesnika iz 2006. u kojem *jezikolomac* znači osobu koja nasilno i neznačajki postupa s jezikom: „Neki naši *jezikolomci* lome li, lome naš jezik, slamaju

Dobro je potvrđena i u starijim književnim djelima, npr. u Slavka Kolara „... konstantna *netrpeljivost* između Lackovića ... i Mikulića...“ te u novijim djelima, npr. u Vlatka Pavletića „...*osjećali su međusobnu netrpeljivost*“ pa u Vlade Gotovca „... jezična *netrpeljivost*...“.

Povremeno se svakovrsna netrpeljivost rasplamsa poput požara, a iz nedavne prošlosti znamo i za jezičnu netrpeljivost kakvu je oprimjerio u svojem tekstu i Vlado Gotovac. Ako nismo *netrpeljivi*, možemo biti barem malo manje *netrpeljivi*, a svakako više *strpljivi*.

Marija Znika

marija.znika@gmail.com

<https://doi.org/10.22210/jezik.2024.71.23>

ga i trgaju, i razmišljaju ovako: ja to nikad nisam ni čuo ni vidio, ili tako svi pišu. Niti je jezikolomčevo ja mjerilo za sve, niti je njegova upotreba riječi pouzdana...“

Dakle, dva su značenja *jezikolomca* – neutralno značenje za riječ i rečenicu tešku za izgovor ili pogrdno značenje za osobu koja svojim neznanjem kvari jezik. *Jezikolomac* može značiti što živo (osobu) ili što neživo (riječ) jer i druge riječi tvorene na isti način mogu značiti i živo i neživo, primjerice, *ledolomac* znači neživo, a *brodolomac* (*brodolomka*) živo.

U Babićevoj je Tvorbi riječi u hrvatskom jeziku iz 2002. na str. 84. – 85. opisana složeno-sufiksalna tvorba: „Najplodniji je tip složen po obrascu im. + o +glag. + - (a)c. Imeničke su osnove većinom jednosložne, rjeđe dvosložne, a glagolske samo jednosložne, tako da su složenice četverosložne ili peterosložne. Takve složenice označuju čovjeka, rjeđe što drugo. Stvari (plovila) označuju: ledolomac, minolovac, minonosac...“ Iako